

ŠKOLSKÝ VZDELÁVACÍ PROGRAM – HUDOBNÝ ODBOR

HRA NA ORGANE

Charakteristika, ciele a vzdelávacie štandardy pre II. stupeň základného štúdia a Štúdia pre dospelých (ŠPD) na základnej umeleckej škole

Časová dotácia: organ, klavír a náuka o organe – 2 hodiny týždenne pre všetky ročníky

II. stupeň štúdia hry na organe: 4 roky

Štúdium pre dospelých v hre na organe: 4 roky

Charakteristika predmetu:

Štúdium hry na organ na ZUŠ má svoje špecifiká. Vek žiaka nie je presne určený, teda tu nie je obmedzenie, avšak základným predpokladom je technická vyspelosť žiaka na úrovni ukončeného prvého stupňa základného štúdia hry na klavír. V prípade záujmu žiaka, ktorý je začiatočník, prevažne samouk alebo amatérsky organista, je potrebné mať úroveň aspoň 4.ročníka prvej časti I.stupňa základného štúdia v hre na klavíri, keyboarde alebo akordeóne. Veľmi dôležitým aspektom je fyziologická vyspelosť, vzhľadom na to, aby žiak dokázal hrať nohami na pedál. Je možnosť prestupu napr. z akordeónu na organ – vtedy je však potrebná minimálne ročná príprava hry na klavír a až potom prejsť na organ. Súčasťou celého štúdia je aj pokračovanie v rozvíjaní klavírnej techniky, ktoré je veľmi dôležitá podľa individuálnych schopností žiaka pri nástupe.

Organ je veľmi zložitý hudobný nástroj, hrá sa na ňom rukami aj nohami rovnocenne a je dôležité vedieť obsluhovať registre a súčasne vnímať akustiku priestoru. Toto štúdium zároveň rozvíja aktívne pestovanie hudobnej kultúry a hudobného vkusu.

Je dôležité rozdeliť obsah učiva veľmi špecificky **podľa individuálnej potreby žiaka:**

- ak žiak pokračuje v hre na organ po ukončení I.stupňa ZUŠ v hre na klavíri, keyboarde alebo akordeóne
- ak žiak nastúpi ako samouk alebo amatérsky organista už pôsobiaci v nejakej farnosti
- ak žiak nastúpi po niekoľkoročnej pauze od ukončenia ZUŠ.

Charakteristikou tohto štúdia je výchova jednak aktívneho liturgického organistu, ale aj umožňuje žiakovi hlbšie vstúpiť do problematiky koncertnej hry na organe s možnosťou byť samostatne koncertne činným organistom, prípadne pokračovať v štúdiu hry na organe na konzervatóriu alebo vysokej škole. Je dôležité naučiť žiaka, akým spôsobom treba pristupovať k riešeniu technicko-interpretáčnych problémov. Žiaci sú pod odborným vedením pripravení byť aktívnymi a kvalitnými liturgickými organistami s cieľom zvládnuť základnú literatúru určenú k liturgii, prípadne hrať organovú literatúru vhodnú pre použitie v liturgii.

Počas štúdia sa žiaci oboznamujú s praktickou hrou na organe – technika manuálovej a pedálovej hry, ďalej so stavbou píšťalového organu a jeho zložitými technickými prvkami, s obsluhou digitálneho organu, s problematikou registrov a ich vhodného použitia – čiže registráciou (registrovaním), s výrazovými vlastnosťami klasického a digitálneho organu, ako aj so základmi improvizácie a organového sprievodu v komornej hudbe alebo počas sprevádzania spevu ľudu v liturgii.

Ciele študijného zamerania

Cieľom výučby hry na organe na ZUŠ je zoznámenie sa so základnými technickými prostriedkami hry na organe, vytváranie správnych návykov pri manuálovej aj pedálovej hre, vedenie žiaka k precíznemu čítaniu notového zápisu, štúdium má poskytovať žiakom základy odborného vzdelania v oblasti liturgickej a koncertnej organovej hry. Tiež je cieľom vychovať kritického poslucháča hudby, ktorý sa dokáže orientovať v oblasti duchovnej kultúry a sakrálneho umenia; aktívneho hudobníka, pre ktorého je organová a duchovná hudba životnou potrebou a ktorý dokáže využiť svoje schopnosti a nadobudnuté zručnosti a vedomosti.

Profil absolventa

Absolvent študijného zamerania hra na organe po ukončení II.stupňa alebo ŠPD na ZUŠ má byť odborne teoreticky a prakticky pripravený na vykonávanie odborných profesií, ktoré súvisia s úlohou cirkevného a aj koncertného organistu. Môže pôsobiť ako organista v kostoloch alebo ako odborník v oblasti organovej hry pri cirkevných inštitúciách. Absolvent by mal zároveň používať odbornú terminológiu, ktorá sa týka študijného zamerania, mal by vedieť vyjadriť a zdôvodniť svoj názor a postoj k problematike. Žiak by mal byť samostatný v naštudovaní nových skladieb a ich interpretácii (dôkladné prečítanie notového zápisu, zvoliť si vkusnú registráciu, artikuláciu a vypracovanie prstokladu, nohokladu – aplikatúry, vkusne zvoliť manuálové prechody a registračné zmeny, pochopiť formu skladby, jej obsah a praktické použitie).

VZDELÁVACÍ ŠTANDARD

Žiaci po ukončení 1.ročníka II. stupňa základného štúdia alebo ŠPD v ZUŠ:

Interpretačné činnosti - výkonový a obsahový štandard:

- rozpoznávajú základné **rozdiely** medzi klavírnou a organovou technikou (rozdielom v tvorení tónu na klavíri a na organe)
- žiaci vedia obsluhovať **hrací stôl** (rôzne druhy)

- vedia **správne sedieť** pri nástroji, použiť správnu pozíciu tela a rúk s úspornými pohybmi a tiež vybrať si **vhodnú obuv** pri hre na pedál
- **manuálová technika** - zoznámia sa s rôznymi druhmi úhozu – tvorenia tónu na organe a vedia ho vhodne použiť v praxi (legato, non legato, portato, staccato, legatissimo, staccatissimo, leggiero), správne podkladanie a nadkladanie prstov, tiché výmeny (jednoduché aj viacnásobné), glissandá (z čierneho na biely kláves, glissando palcom, glissando piatym prstom), technika hry opakovaných tónov a vypracovanie prstokladov
- **pedálová technika** – hra špicou a pätou, tiché výmeny, glissandá, hra intervalových skokov
- po samostatných manuálových a pedálových cvičeniach žiaci nacvičujú techniku manuálovej a pedálovej **súhry** (pravá ruka a pedál, ľavá ruka a pedál, súčasná hra oboch rúk a pedálu, hra rúk na dvoch manuáloch a pedál)
- získajú základné poznatky z **registrácie** pre účely nácviku cvičení organovej školy a prvých skladieb organovej literatúry
- oboznámia sa so **základmi štýlovej artikulácie** pri polyfonickej hre
- oboznámia sa s použitím **žalúzií** nohami, **crescendového valca** (ak je k dispozícii), **voľných a pevných kombinácií** a ďalších prídavných zariadení hracieho stola
- interpretujú sprievod piesní a skladieb určených k liturgii so správnym vedením melódie, prípadne aj s pedálom.

Plán práce obsahuje rôzne cvičenia z vybranej organovej školy (*minimálne jej polovicu*), prípadne kombináciu viacerých organových škôl. Z literatúry je potrebné naštudovať **tri skladby** v rozsahu odporúčanej literatúry.

Odporúčaná literatúra:

Organové školy:

E. Dzemjanová: Organová škola

A. Zalánfy: Az orgonajáték művészete (Umenie organovej hry)

F. Peeters: Ars organi

F. Germani: Metodo per organo

Organová literatúra:

Achtzig Choralvorspiele (č. 39, 47, 53, 64, 71) Ed. Peters

J.C.F. Fischer: Prelúdiá, fúg (výber kratších, menej náročných skladieb)

D. Zipoli: Pastorale

A. Bruckner: Vorspiel d-mol, Prelúdium C-dur

C. Franck. L'Organiste (výber ľahších skladieb)

Hudobno-teoretické poznatky – výkonový a obsahový štandard:

- žiaci čítajú plynule husľový a basový kľúč (tri notové osnovy nad sebou)
- zvládnu problematiku diatonických stupníc
- určujú intervaly
- určujú a aj hrajú kvintakord a jeho obraty vo všetkých stupniciach
- oboznámia sa s problematikou štvorhlasnej úpravy kvintakordu a tvorením kadencie vo všetkých polohách v úzkej a širokej harmónii
- získajú prehľad omšového ordinária a propria, použitie chorálov, žalmov, piesní (JKS)
- dostanú základný prehľad skladateľov a organovej literatúry jednotlivých štýlových období.

Žiaci po ukončení **2.ročníka II. stupňa základného štúdia alebo ŠPD v ZUŠ:**

Interpretačné činnosti - výkonový a obsahový štandard:

- dokončia organovú školu
- zdokonaľujú základy manuálovej a pedálovej techniky smerujúce k nezávislosti rúk a nôh
- obohacujú pedálovú techniku o hru väčších intervalov, opakované tóny, podkladanie a nadkladanie nôh, tiché výmeny, glissandá, hra rozložených akordov, dvojité pedál, oboznámenie s akordickou hrou v nohách
- hrajú pedálové stupnice cez jednu oktávu podľa predpísanej aplikatúry
- vypracúvajú aplikatúru pre pedál v jednoduchých partoch
- oboznámia sa s triovou hrou
- aplikujú poznatky z artikulácie do polyfonickej hry
- oboznámia sa so základmi techniky výrazu a s hudobnou predstavivosťou v organovej hre
- zdokonaľujú sa vo vypracovaní artikulácie vo viachlasnej hre, s polyfonickým vedením hlasov v manuáli a rovnocenne aj v pedáli
- zdokonaľujú sa v hre chorálov so sprievodom pedála
- oboznámia sa so spôsobom transpozície piesne alebo jednoduchého chorálu, žalmového nápevu
- oboznámia sa s hrou kadencií (jednoduchý aj rozšírených) v chromatickom postupe – automatizácia hry
- poznajú základné pravidlá registrácie a zásady spájania registrov.

Odporúča sa naštudovať minimálne **štyri skladby** z organovej literatúry rôzneho charakteru:

- jedno malé prelúdium a fúgu od J.S. Bacha
- jedna chorálová predohra od J.S. Bacha / Orgelbuchlein Ed. Peters zv.č.V (napr. č. 5, 10, 14, 15, 25, 31, 32, 33, 51, 54)
- dve skladby rôzneho štýlového obdobia (stará hudba, romantická skladba alebo súčasná skladba).

Odporúčaná literatúra:

J. Pachelbel – Fúgy na Magnificat

Achtzig Choralvorspiele (Ed. Peters) – výber náročnejších predohier

F.X. Bixi – Prelúdim D-dur

J.K. Kuchař – Fantázia d-mol, Adagio As-dur

N. Bruhns – Prelúdium a fúga g-mol

D. Buxtehude – Chorálové predohry: „Ach Herr, mich armen Sunder“, „Nun komm, der Haiden Heiland“

C. Franck – L'Organiste (výber náročnejších skladieb)

F. Liszt – Introitus, Consolation Des-dur, Ave Maria

J. Brahms – Chorálové predohry: „Herzliebster Jesu“, „Es iste in Ros'entsprungen“

Ch.M. Widor – meditatio z 1.symfónie c-mol, op. 13, č.1

M. Moyzes – Slávnostná predohra C-dur

Hudobno-teoretické poznatky – výkonový a obsahový štandard:

- používajú základné zásady vypracovania prstokladov a aplikatúry (nohokladu) so zapísaním do nôh
- charakterizujú úzku a širokú harmóniu pri štvorhlasnej úprave kvintakordu, rozvod klamného záveru so zaradením vedľajších stupňov
- písomné transpozície piesní JKS, žalmových nápevov
- ovládajú obsah a poradie jednotlivých častí liturgie so zaradením vhodných skladieb pre liturgiu v závislosti od obdobia cirkevného roka
- technika artikulácie po teoretickej stránke v rôznych štýlových obdobiach – prehľad.

Žiaci po ukončení 3.ročníka II. stupňa základného štúdia alebo ŠPD v ZUŠ:

Interpretačné činnosti - výkonový a obsahový štandard:

- žiaci ďalej pracujú na rozvíjaní manuálovej a pedálovej techniky, nezávislosti rúk a nôh naštudovaním skladieb rôznych období a rôznom stupni obtiažnosti podľa individuálnych schopností
- zdokonaľujú všetky získané teoretické a praktické vedomosti a zručnosti v hre polyfonických skladieb s aplikáciou artikuláčnych zásad

- žiaci sa podrobnejšie oboznámia s problematikou ornamentiky – hrou melodických ozdôb, ich druhy a praktické použitie, precízne a zrozumiteľné hranie ozdôb s dôrazom na barokové zásady ornamentiky
- podrobnejšie sú oboznámení s zásadami registrácie a miešania registrov s prihliadnutím na rôzne štýlové obdobia, ich vhodné použitie v nacvičovaných skladbách
- rozvíjajú techniku výrazu – napr. úder na kláves, rôzne druhy akcentu (rytmický, gramatický, rétorický, patetický)
- chápu zásady použitia agogických výrazových prostriedkov a ovládajú ich aj po technickej stránke
- zdokonalenie v triovej hre – budujú samostatnosť rúk a nôh
- improvizácia podľa individuálnych schopností žiaka so zameraním na kadencie a ich obmenu
- zdokonaľujú sa v transpozícii piesní
- precízne prevedenie liturgických piesní s dôrazom na vedenie melódie pri sprievode so spevom ľudu.

Odporúča sa naštudovať **štyri až päť skladieb** rôzneho charakteru a štýlového zamerania.

Odporúčaná literatúra:

F. Tunder: Prelúdium g-mol (Ed. Breitkopf, č.2)

D. Buxtehude: Prelúdium a fúga G-dur (Ed. Peters, zv.č. II, č.8)

Chorálové predohry: „Erhalt une Herr bei deinem Wort“, „Herr Christ der einig Gottes Sohn“, „In dulci júbilo“

J.S. Bach: Osem malých prelúdií a fúg (výber), Prelúdium G-dur BWV 568, Fúga g-mol BWV 131 a, Prelúdium a-mol BWV 569, Fúga g-mol BWV 578, Chorálové predohry – Orgelbuchlein (výber náročnejších skladieb)

C. Franck: L'Organiste (výber náročnejších skladieb), Cantabile

F. Listz: Prelúdium, Ave Maria (Arcadelt), Choral: „Nun danket alle Gott“

M. Reger: 30 malých chorálových predohier op. 135a

L. Vierne: Lied op. 31, č. 17

E. Batiste: Elévation

R. Vilbac: Prélude

J. Alain: Lamento

Hudobno-teoretické poznatky – výkonový a obsahový štandard:

- žiaci pomenujú zásady registrovania rôznych štýlových období
- ornamentika – typy a ich realizácia
- zdokonaľovanie špecifík interpretácie skladieb jednotlivých štýlových období
- poznajú poriadok liturgie a správne zaraďovanie chorálov určených pre liturgiu
- rozširovanie poznatkov o stavbe a fungovaní organa, vedomosti o typoch organov (mechnický, pneumatický, elektrický) a ich vplyv na interpretáciu
- základné informácie o dejinách organu a organárstva (svetové, slovenské).

Žiaci po ukončení 4.ročníka II. stupňa základného štúdia alebo ŠPD v ZUŠ:

Interpretačné činnosti - výkonový a obsahový štandard:

- orientujú sa samostatne v praktických úlohách interpretácie – technická, artikulačná, výrazová a zvuková stránka
- prehlbujú si teoretické a praktické kompetencie v ornamentike, registrácii a interpretácii skladieb jednotlivých štýlov a období
- prehlbujú si poznatky z techniky výrazu – accelerando, ritardando, ritenuto, rallentando, agogické vlnenie
- zvládajú zásady registrovania rôznych štýlových období s prihliadnutím na použitú kompozičnú techniku
- poznajú základné zásady interpretácie v rozličných akustických priestoroch s prihliadnutím na správne tempo a frázovanie
- rozoznávajú hudobné frázy v hudobnom texte a ich správne a zmysluplné stvárnenie
- ovládajú pokročilejšiu samostatnú štýlovú analýzu študovaného diela
- podľa individuálnych schopností improvizujú (predohru, medzihru alebo dohru k piesňam), harmonizujú piesne a chorály z liturgickej literatúry podľa melódie.

Odporúča sa naštudovať **päť a viac skladieb** rôzneho charakteru a štýlového obdobia.

Odporúčaná literatúra:

F. Tunder: Prelúdium F-dur

N.Bruhns: Prelúdium a fúga e-mol (malá)

D. Buxtehude: Prelúdium a fúga D-dur, e-mol

J.S. Bach: Prelúdium a fúga c-mol BWV 549, e-mol BWV 533, a-mol BWV 551, Fúga h-mol n
Corelliho tému BWV 579, Fantázia c-mol BWV 562, Canzona d-mol BWV 588

J.G. Walter: Concerto del Sign G. Torelli (d-mol)

C. Franck: Prelúdium, fúga a variácia h-mol

F. Liszt: Angelus

L. Boelmann: Communion

A. Guilmant: Paraphrase sur un Choeur de Judas Macchabée na Händel op. 90

Výber skladieb z obdobia XX. storočia.

Hudobno-teoretické poznatky – výkonový a obsahový štandard:

- vysvetlia agogické pojmy a značky, popíšu ich interpretáciu (accelerando, ritardando, ritenuto, rallentando, agogika)
- ovládajú základné zásady registrovania skladieb rôznych štýlových období s prihliadnutím na kompozičnú techniku použitú v skladbe
- pomenujú špecifiká interpretácie skladieb rôznych štýlových období
- ovládajú poriadok liturgických slávností s cieľom výberu vhodných chorálov, skladieb a spevov pre liturgiu
- majú širšie poznatky o interpretačnom štýle jednotlivých autorov a ich proveniencii.

Záverečná skúška: (nevyžaduje sa hra spamäti, kvôli registrácii)

Tri skladby rôzneho charakteru a štýlového zamerania s povinnosťou jednej skladby od J.S. Bacha.

NÁUKA O ORGANE

Žiaci po ukončení **3. ročníka** II. stupňa základného štúdia a ŠPD na ZUŠ:

Hudobno-teoretické poznatky – výkonový a obsahový štandard:

- Historické etapy vývoja organa – organum, pôvodný účel použitia organa stavba gotického renesančného a barokového organa, postavenie a spoločenská úloha organu v klasickej a romantickej hudbe, organ súčasnosti)
- Stavba a konštrukcia píšťalového organu – časti organu, ventilátor, mechy, vzduchovody, vzdušnice s tónovými kancelami, vzdušnice s registrovými kancelami, traktúra – mechanická, pneumatická, elektrická a ich kombinácie, hrací stôl, pomocné zariadenia na hracom stole, píšťaly – ich rozdelenie a konštrukcia, menzúra, rozdelenie registrov – názvy (v rôznych jazykoch) a ich stopové označenia, charakteristika registrových skupín – labiálne, flautové, mixtúry, alikvotne, zmiešané, jazykové, sláčikové, registre podľa druhu materiálu, z ktorého sú vyrobené
- vymenujú skladateľov a skladby organovej literatúry starej hudby a baroka
- organová literatúra od najstaršej hudby až po baroko – prehľad.

Žiaci po ukončení **4. ročníka** II. stupňa základného štúdia a ŠPD na ZUŠ:

Hudobno-teoretické poznatky – výkonový a obsahový štandard:

- pomenujú a poznajú funkciu jednotlivých častí organa
- ovládajú základy registrácie a zásady miešania registrov
- definujú základné časti organa: píšťaly – konštrukcia, typy, menzúra, tvar, organový kov, drevo, hrací stôl – hlavné časti werkprincíp, rozsahy manuálov a pedálov, crescendový valec, žalúzie, pistóny, registrové sklopky,
- poznajú základné zostavy pri registrácii: základné registrácie, sólové registrácie, plénové registrácie až po tutti
- definujú základné zásady miešania registrov – úspornosť, zlučovanie registrov, použitie jazykových registrov, registrov nižších stôp, alikvotných registrov s cieľom vzniku zvukovej pyramídy, dosahovanie farebného kontrastu, použitie tremola a spojok
- rozpoznávajú súlad registrácie s hudobným obsahom skladby
- pomenujú skladby a autorov organovej literatúry od obdobia klasicizmu až po súčasnosť
- prehľad najdôležitejších štýlov a významných organárov v dejinách organového staviteľstva (svetové aj slovenské).

Vypracovala: Mgr.art. Katarína Schaubmarová, ZUŠ E. Suchoňa Pezinok